

SORJ CHALANDON

NÁVRAT DO KILLYBEGS

argo

Sorj Chalandon

Návrat do Killybegs

Z francouzského originálu *Le Retour à Killybegs*, vydaného nakladatelstvím Grasset v Paříži v roce 2011, přeložila Danuše Navrátilová.

Obálka Michaela Pospíšilová Králová.

Grafická úprava a sazba Oliver Švolík.

Odpovědná redaktorka Radka Klimičková.

Jazykové korektury Ivana Tomková.

Technická redaktorka Saša Švolíková.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz, roku 2015 jako svou 2 371. publikaci.

Vytiskla Těšínská tiskárna.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-1266-5

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

Prolog

„Teď, když všechno prasklo, budou mluvit za mě. IRA, Britové, příbuzní, přátelé i novináři, s nimiž jsem se nikdy ani nepotkal. Někteří se opovží vám vysvětlovat, proč a jak se ze mě stal zrádce. Možná se o mně budou psát knihy, a to mě přivádí k zuřivosti. Neposlouchejte to, co o mně budou povídat. Nevěřte mým nepřátelům, a mým přátelům už vůbec ne. Odvráťte se od těch, kteří budou tvrdit, že mě znali. Do duše mi nikdo nikdy neviděl, nikdo. A jestli jsem se dnes rozhodl promluvit, pak jen proto, že jsem jediný, kdo může říct pravdu. A proto, že doufám, že po mně nastane ticho.“

*Killybegs, 24. prosince 2006
Tyrone Meehan*

Když mě otec bil, křičel anglicky, jako by do tohohle nechtěl zatahovat náš jazyk. Mlátil mě se zkřivenými ústy, řval vojácká slova. Když mě bil, už to nebyl můj otec, jen Patraig Meehan. Huba zjizvená válkou, pohled jako led, Meehan krutý vítr. Lidé se mu vyhýbali a přecházeli na protější chodník. Když se otec opil, bušil do země, rval vzduch, sekal slova. Kdykoli vešel do ložnice, noc se lekla. Nezapálil svíčku. Funěl jako staré hovado a já jsem čekal na jeho pěsti.

Když se otec opil, roztahoval se po celém Irsku, jako to dělal náš nepřítel. Kamkoli přišel, choval se nepřátelsky. Pod střechou našeho domu, na jeho prahu, na killybegských cestách, na vřesovištích, na okraji lesa, ve dne v noci. Ovládl všechn prostor drsnými pohyby. Bylo ho vidět z dálky. Bylo ho slyšet z dálky. Vrávorál ve větách i v posuňcích. U Mullina, v naší vesnické hospodě, se sesmekl z barové stoličky, obcházel stoly a bouchal dlaněmi mezi sklenicemi. Tak odpovídal, když s něčím nesouhlasil. Beze slova, s pivem na prstech a v pohledu. Ostatní mlčeli, kšiltovky stažené do čela, oči odvrácené. On se pak narovnal, vyzývavě přehlédl sál, ruce zkřížené. Čekal na odpověď. Když se otec opil, šel z něho strach.

Jednou, cestou do přístavu, uhodil pěstí Jiřího, osla starého McGarrigla. Uhlíř zvíře pojmenoval po anglickém králi, aby ho

mohl kopat do zadku. Byl jsem u toho, doprovázel jsem otce. Šel rozháraným krokem, potácel se ranní opilostí a já cupital za ním. Starý McGarrigle se plahočil na nároží proti kostelu. Tahal nehybného soumara, jednu ruku na sedle, druhou na ohlávce, a hrozil mu všemi svatými. Otec se zastavil. Chvilí se díval na starce, na vzepřeného osla, na bezradnost jednoho, na svéhlavost druhého, a přešel na druhou stranu ulice. Odstrčil McGarrigla, postavil se proti oslovi, zlostně mu vynadal, jako by mluvil s anglickým panovníkem. Zeptal se ho, jestli ví, kdo je to Patraig Meehan. Jestli si dovede vůbec představit, komu vzdoruje. Sklonil se k němu, čelo na čelo, pouštěl hrůzu, čekal na jeho reakci, na nějaký pohyb, na kapitulaci. A pak ho praštil, uštědřil mu ukrutnou ránu mezi oči a nozdry. Jiří se zapotácel, svalil se na bok a z vozíku se vysypalo kamenné uhlí.

„*Éirinn go Brách!*“ vykřikl otec.

A pak mě zatáhl za paži.

„Mluvit gaelsky znamená vzdorovat,“ dodal šeptem.

A šli jsme dál svou cestou.

*

Když jsem byl malý, matka mě posílala pro otce k Mullinovi. Byla tma. Báł jsem se jít dovnitř. Chodil jsem sem a tam před temnými dveřmi hospody a jejími okny se zataženými závěsy. Počkal jsem, až někdo vyjde, a vklouzl jsem do pachu pivní hořkosti, potu, provlhlých kabátů a studeného tabáku.

„Pate? Řek bych, že je čas k večeři,“ smáli se otcovi přátelé.

Otec mě tajně bil, ale když jsem vcházel do jeho světa, vítal mě s otevřenou náručí. Bylo mi sedm let. Klopil jsem hlavu. Stál jsem vedle výčepního pultu, než dozpíval. Se zavřenýma očima a rukou na srdci oplakával roztrženou vlast, naše mrtvé

hrdiny a prohranou válku a prosil bájně předky, vzbouřence z roku 1916, pochmurný průvod našich i dřívějších poražených, vůdce gaelských kmenů a taky svatého Patrika se zakroucenou berlou, aby nám pomohli vyhnat anglické zmije. Vzhlížel jsem k němu. Poslouchal jsem ho. Vnímal jsem mlčení ostatních a byl jsem na něho pyšný. Navzdory všemu. Byl jsem pyšný na Pata Meehana, byl jsem pyšný na takového otce, přestože mi dělal na zádech jelita a rval vlasy po hrstech. Když opěvoval naši zemi, hlavy se zvedaly a oči plnily slzami. Než se z otce stal zlý člověk, býval irským básníkem, a lidé mě vítali jako jeho syna. Sotva jsem překročil práh hospody, dostalo se mi vřelého přijetí. Plácání po zádech, štulce, mrkání jako na sobě rovného, třebaže jsem byl jen kluk. Pokaždé mi někdo dovolil, abych smočil rty v temně okrové pění jeho piva. Odtud pramení moje hořkost. A já jsem ochutnával. Pil jsem ten nápoj umíchaný ze země a z krve, ten černý a hustý mok, z něž se stane moje *aqua vitae*.

„Pijeme svoji půdu. Už nejsme lidi. Jsme stromy,“ zpíval otec, když byl šťastný.

Ostatní odcházeli z hospody jen tak, položili sklenici, nasadili kšiltovku a šli. Ale on ne. Než vyšel ze dveří, vždycky odvyprávěl nějaký příběh. Ještě jednou upoutal pozornost. Vstal, oblékl si kabát.

Pak jsme se vraceli domů, on a já. On vrávorál, já jsem si myslel, že ho podpírám. Ukazoval na měsíc, na jeho svit na cestě.

„To je světlo mrtvých,“ říkal.

V měsíčním svitu jsme i my vypadali jako přízraky. Jedné mlhavé noci mě vzal za rameno. Před rozvlněným oparem mi slíbil, že po životě bude takové všechno, klidné a krásné. Přísahal mi, že pak už se nebudu muset ničeho bát. Když jsme míjeli ceduli se škrtnutým NA CEALLA BEAGA, oznamující konec naší vesnice, ujistil mě, že v ráji se mluví gaelsky. A že déšť je

tam tak jemný jako dnes večer, ale že je vlhý a chutná po medu. A smál se. A ohrnul mi límec na kabátě, aby mě ochránil před zimou. Jednou mě dokonce cestou z hospody vzal za ruku. Zabolelo mě u srdce. Věděl jsem, že jeho ruka se zase sevře v pěst, že její měkkost brzy ztvdne v kov. Za hodinu nebo zítra, a já nebudu vědět proč. Ze zlomyslnosti, z pýchy, ze zlosti, ze zvyku. Byl jsem vězněm otcovy ruky. Ale té noci, s prsty zapletenými do těch jeho, jsem se těšil z jeho vřelosti.

*

Otec sloužil v Irské republikánské armádě. Jako *volunteer*, gael-sky *óglach*, jako obyčejný voják donegalské brigády IRA. V roce 1921 se on a několik jeho přátel postavili proti klidu zbraní vyjednanému s Brity. Otec odmítl ustavení hranice a vytvoření Severního Irska, odmítl roztržení naší vlasti vedví. Chtěl vyhnat Angličany z celé země, chtěl se bit do posledního náboje. Po válce za nezávislost, vedené proti Britům, propukla občanská válka, vedená Iry proti Irům.

„Zrádci, zbabělci, zaprodanci!“ soptil otec, když mluvil o bývalých spolubojovnicích, kteří přijali příměří.

Ti věrolomníci, vyzbrojení a vystrojení Angličany, stříleli na své druhy. Irskou krev měli jen na ruku.

Britové otce internovali bez soudu, vynesli nad ním rozsudek smrti, a udělili mu milost. V roce 1922 ho pro změnu uvěznili ti Irové, kteří přijali kompromis. Nikdy mi o tom nevyprávěl, ale dozvěděl jsem se to. Po šesti letech se ocitl v témže vězení, v téže cele. Nejdřív ho mučili nepřátelé, potom bývalí druhové. Mlátili ho týden. Vojíci nového Irského svobodného státu chtěli vědět, kam se poděli poslední bojovníci IRA, buřiči, nepoddajní.

Chtěli se dozvědět, kde rebelové skrývají zbraně. V ty hodiny, dny a noci násilí vyslyšali ti sviňáci otce anglicky. Dodávali svému hlasu nepřátelské ostří. Jako by do tohohle nechtěli zatahovat náš jazyk.

„Jste Angličan?“ zeptala se ho jednou jakási stará Američanka.

„Ne, naopak,“ odpověděl otec.

Když mě otec bil, byl opakem sebe samého.

V květnu 1923 složili zbraně poslední *óglachové* IRA a otec zestárl. Náš lid se rozštěpil. Irsko se rozpadlo na dva kusy. Pat Meehan prohrál válku. Už to nebyl muž, ale porážka. Začal hodně pít, hodně řvát, začal se rvát. Bít své děti. Když se jeho armáda vzdala, měl tři. Osmého března 1925 jsem k Séannovi, Róisín a Mary, namačkaných jako sardinky ve velké posteli, přibyl já. Z matčina břicha pak vyšlo ještě dalších sedm dětí. Dvě nepřežily.

*

Naposledy jsem otcovu odvahu zažil v listopadu 1936. Vracel se ze Sliga. Společně s vysloužilci IRA zaútočil na veřejné shromáždění „modrých košil“, irských fašistů, kteří odjížděli bojovat do Španělska po boku generála Franka. Po bitce pěstmi a židlemi se otec a jeho druhové rozhodli, že se vypraví na pomoc Španělské republice. Otec několik dní mluvil jen o tom, že se znovu vydá do boje. Byl krásný, vzpřímený, zapálený, chodil po kuchyni dlouhými vojenskými kroky. Chtěl se přidat ke Connollyho koloně z Mezinárodních brigád. Říkal, že Irsko prohrálo bitvu a že válka se teď odehrává tam. Otec nebyl jen republikán a ledabylý katolík. Celý život bojoval za sociální spravedlnost. Měl za to, že IRA musí být revoluční

armádou. Uctíval naši národní vlajku, ale obdivoval tu rudou dělnických bojů.

Bylo mu jedenačtyřicet let, mně jedenáct. Sbalil si torbu na cestu do Madridu. To ráno se mi vrylo do paměti. Matka seděla v kuchyni, mluvili spolu celou noc. Ona plakala. On měl kamennou tvář. Ona loupala brambory. Odříkávala naše jména jedno po druhém. Šeptala je. Byla to modlitba, bolestná litanie. Seděla tam u stolu, lehce se kývala zepředu dozadu a odříkávala nás jako růženec. „Tyrone... Kevin... Áine... Brian... Niall...“ Otec k ní stál zády, čelem se opíral o dřevěné domovní dveře. Říkala, že když odejde, budeme trpět hladem. Že ona se o nás o všechny nikdy nedokáže postarat sama. Říkala mu, že když zůstane bez muže, půda nás už neuživí. Že kamkoli půjdeme, všechny pohledy se od nás odvrátí. Říkala mu, že přijdou sestry z řádu Panny Marie Slitovné a vezmou jí děti. Že nás společně s dětmi z ulice pošlou do Québeku nebo do Austrálie na lodích otce Nugenta. Říkala mu, že zůstane sama a že z toho bude mít smrt. A on že padne. Že se nikdy nevrátí. A že Španělsko je ještě dál než peklo. Pamatuju si, co otec udělal. Praštil pěstí do dveří. Zuřivě, jen jednou, jako by žádal o slyšení padlého anděla. Pomalu se obrátil. Se sevřenými rty se podíval na matku, na stůl plný slupek. Popadl torbu, sbalenou na zítřek. Hodil ji přes celou místnost do krbu. Zdálo se, že to překvapilo i samotný oheň. Uhnul před závanem. A pak modravými plameny obklopil plátěnou mošnu. Zavoněla rašelina a látka. Otec zkameněl. Občas dělal taková gesta, aniž chápal jejich význam. Jednou mě kopl do beder. Pak mě pozoroval, jak ležím na břiše s rukama pod sebou, a nechápal, co dělám na zemi. A tak mě zvedl, vykartáčoval mi z nohou šterk zadřený do kůže. Vzal mě do náručí a řekl, že se mi omlouvá, ale že za to přesto můžu

já, že jsem se na něho neměl vyzývat a posměšně dívat. Ale že mě má rád. Že mě má rád, jak umí. Jindy si všiml, že mám v puse krev. Znal jsem její nasládlou chuť a schválně jsem si ji nechal stékat po bradě a obracel oči v sloup, jako bych umíral. Myslím, že se polekal. Osušil mi rty a krk dlaní. Opakoval: „Bože můj! Bože můj!“, jako by mě zbil někdo jiný, a ne on. Někdy, když mě potmě zfackoval, mi přejížděl pod očima prsty. Chtěl vědět, jestli pláču. Věděl jsem, že to udělá. Věděl jsem to hned po první ráně. Ale neplakal jsem. Nikdy jsem neplakal. „Plač, plač přece!“ úpěnlivě mě prosila matka. Zatímco jsem si chránil obličej, strkal jsem si prsty do pusy. Namáčel jsem je a sliny jsem si rozmazával po tvářích. A on si myslel, že to jsou slzy, a uvěřil, že jeho čertovský syn si konečně vzal jeho ponaučení k srdci.

Toho rána u krbu se díval tímtéž překvapeným pohledem. Nechápal, co udělal. Díval se na svoji torbu, na všechny své věci, na svůj život. Na své kalhoty, na své košile bez límce, na své dva svetry, na svůj pár bot, na svoji náhradní dýmku. Oheň prudce vzplál. Plameny rozpáraly torbu. Hořelo Španělsko, otcovy naděje na odvetu i jeho sny o cti. Matka se už nehýbala, už nic neříkala. Ticho. Jen otcovy boty praskaly jako dříví. A jeho Bible, z níž šlehaly sytě modré plameny.

Popadl mě za paži. Násilím mě vyvedl z domu. Táhl mě až na cestu. Tam mě pustil. Šel a já jsem ho mlčky následoval. Zamířili jsme k přístavu. Otec měl téměř zavřené oči. Když jsme potkali McGarrigla s oslem Jiřím, otec si uplivil. Soumar hýkal a vzdoroval postrkování starého uhlíře.

„*Éirinn go Brách!*“ zařval otec, když zvíře uhodil.

„Irsko navěky!“ Válečný pokřik „spojených Irů“, posvátná věta, vyšitá na jejich zelené vlajce se zlatou harfou. Byl pátek

9. listopadu 1936. Patraig Meehan právě vztáhl ruku na osla. V tu chvíli jsem přišel o otce i o hrdinu.

V Killybegs otec nakonec skončil jako „parchant“. Lidé tu přezdívkou šuškali za jeho zády. Já jsem mu říkal „můj zlý muž“. On, bývalý bojovník IRA, legendární veterán, nádherně prořízlá huba, večerní vypravěč, hospodský zpěvák, on, hráč hurlingu, nejzdatnější piják černého piva, jaký se kdy narodil v hrabství Donegal, on, Patraig Meehan, se stal obávaným člověkem, který kolem sebe šířil strach v ulicích, ke kterému se štamgasti v jeho hospodě neznali a lhostejně ho přehlíželi v jeho koutku mezi terčem na šipky a pánskými záchodky. Stal se z něho ničema, v konečném důsledku tedy nicka.

*

Pat Meehan zemřel s kapsami nabitými kamením. Tak jsme se dozvěděli, že chtěl skoncovat se životem. Opustil nás v prosinci 1940. Jednoho rána si uprostřed matčina mlčení oblékl nedělní šaty. Odešel z domu a sedl si na své místo U Mullina. Pil jako každý den, hodně, a nedovolil, aby se odnášely sklenice. Chtěl je mít vyskládané do pyramidy před sebou, na okraji stolu, aby ukázal, čeho je schopen. Pil sám, nečetl, s nikým nemluvil. Té noci jsme na něho čekali marně.

Za svítání se matka zavinula do vlnáku, aby ochránila nenarozenou Sáru, která jí spala pod srdcem. Hledala manžela v liduprázdné vesnici. Já jsem šel do hospody. Výčepní kutálel sudy piva po chodníku. Otec z jeho podniku odešel kolem jedné. Mezi posledními. Těsně před zavíračkou bloumal mezi stoly a snažil se zachytit něčí pohled. Nepovedlo se mu to. Hospodský mu ukázal na dveře bradou. Když otec vyšel ven, dal se doleva,

směrem k přístavu. Šel a narážel do zdí rodné vesnice. Dva svědkové viděli, jak se u lomu ohýbá a sbírá cosi v příkopu. Byla velká zima. Otce jsme našli za úsvitu kousek za vesnicí, na cestě vedoucí k moři. Byl sinalý, ležel na zmrzlé zemi, s ledem místo krve. Levou ruku měl napřaženou, sevřenou v pěst, jako by se pral s nějakým andělem. Než ho policisté odnesli, domnívali se, že šlo o náhodnou smrt. Opil se, upadl, nemohl vstát, čekal, až se rozední, a usnul. Až když muži z *gardy síochány* obrátili tělo, pochopili. Otec zemřel, když šel spáchat sebevraždu. Naplnil si kapsy kamením. Kapsy v kalhotách, ve vestě, v saku i v modrém vlněném kabátě. Nastrkal si je dokonce i do kšiltovky. V noci v lomu sbíral odštěpky skály. Šel vstříc smrti, a srdce mu vypořádalo službu. Chtěl odejít tak, jak umírají zdejší lidé. Kráčet mořem, dokud ho nepohltní voda. V kapsách si odnášel kousek své vlasti. Odcházel zatížený svou zemí, beze slov, bez slz. Jen s větrem, vlnami a světlem zesnulých. Patraig Meehan si přál legendární konec. Odešel jako ubožák, s tváří rozmáčkrou na náledí a na svých zbytečných kamenech.